

HASZPRA OTTÓ

AZ ESZPERANTÓ HÁRMAS HASZNA

Köz hely, hogy egy nyelv tanulását segíti, ha az illető már tanult más nyelv(ek)et. Ez így nem igaz. Tanulhatott akárhányat, de ha egyet sem tanult meg használható szinten, a következő sem fog ettől könnyebben menni. Mondják, latin alapon minden más nyelv tanulása könnyű. De a bonyolult latint kevesen képesek megtanulni. Hatékony alapozásra csakis olyan nyelv alkalmas, amely nagyon rövid idő alatt elsajátítható, folyékonyan beszélhető és olyan kifejezőképességű, mint a természetes nyelvek.

A közel ezer tervezett nyelv közül az 1887-ben kezdeményezett, s azóta önszabályozottan fejlődő *eszperantó* toronymagasan kiemelkedik. A tervezett nyelvek irodalmának 95%-a (kb. 10 ezer kötet könyv, 10 500 kisebb-nagyobb folyóirat 43 ezer évfolyama stb.) eszperantóul jelent meg.

Nyelvtanulás

Mennyi idő alatt sajátítható el az eszperantó? Továbbá az angol az eszperantó alapozás után, ill. a kettő összesen? Hadd hozzam fel saját nyelvtanulásom példáját.

Az eszperantóval 1959 őszén, 31 éves koromban, egy 32 tanórás (16 hetes) TIT-tanfolyam keretében ismerkedtem meg. 82 óra egyéni tanulással: ez összesen 114 óra. Szótáramba 1800 szót jegyeztem fel. Kiadásaim (tandíj, könyv, füzet, szótár) 200 forintot tettek ki. A második hét után élénken leveleztem, két hónap után lefordítottam egy matematikai cikkemet. (Megjegyzem, a középiskolai latin, német és olasz nyelveken szinte meg sem tudtam szólalni.)

Szisztematikus angoltanulásom 1960 őszén ugyancsak egy TIT-tanfolyamon (64 óra/félév) kezdődött. Az első hó-

FELMÉRÉS A MAGYAR KUTATÓK IDEGENNYELV-TUDÁSÁRÓL, 1990-ES ÉVEK

A FELSŐ ÉS ANYANYELVIT MEGKÖZELÍTŐ/ANYANYELVI SZINTEN BESZÉLŐ MAGYAR KUTATÓK SZÁMA NYELVENKÉNT (65 ÉV ALATTI KORCSOPORTOK)	
Nyelv	Szám
Angol	171
Német	46
Orosz	33
Francia	12

A NYELVTANULÁST ELŐSEGÍTŐ EGYÉB TÉNYEZŐK 1989-1999		
Tényezők	Rangsor	
	1989	1999
Tudatos tanulás	1	1
Szakszövegek olvasása	2	3
Szakmai motiváció	3	2
Szorgalom	4	6
Családi háttér	5	7
Konferencia-részvétel	6	10
Külföldiekkel való kapcsolattartás	7	4
Kedvtelésből történő olvasás	8	8
Idegen nyelv szeretete	9	5
Tévé/rádió	10	9

AZ ANGOL ANYANYELVŰEKEL VALÓ KAPCSOLAT 1989-1999		
Gyakoriság	százalék	
	1989	1999
Minden nap	2,6	7,5
Egyszer-kétszer hetente	20,6	21,1
Egyszer-kétszer havonta	24,1	25,5
Néhányszor évente	34,4	31,4
Ritkán	15,4	10,9
Soha	2,9	3,7

Forrás: Medgyes Péter – László Mónika: A magyar kutatók idegen nyelv-tudása az 1990-es évek végén. Magyar Tudomány 2000/8. sz.

nap végén, a *present continuous tense* (folyamatos jelenidő) belépésekor a résztvevők fele hagyta ott a tanfolyamot, a negyedik félévben pedig magam maradtam. Ráfordításom két és fél év alatt tanfolyamokon 352, magántanárral 28, összesen 380 óra volt, amit egyénileg 1100 órára egészítettem ki.

A Magyar Tudomány 2001/2. számában megjelent cikket – a szerző jóváhagyásával – kissé rövidítettük és táblázatokkal kiegészítettük. – A szerk.

NYELVTUDÓK NYELVENKÉNT MAGYARORSZÁGON

Nyelv	1979-1982	1994-1995	
	a 18 éven felüli lakosság százalékában	a 14 éven felüli lakosság százalékában	a 18 éven felüli lakosság százalékában
Német	5,4	6,3	6,1
Angol	1,9	5,5	5,1
Orosz	2,8	1,9	2,0
Francia	0,8	0,	0,9
Olasz	nincs adat	0,5	0,5
Egyéb nyelv	0,6	0,8	0,9
N	24 000	2000	1915

Forrás: A magyar nyelv az informatika korában. Magyarország az ezredfordulón. Budapest, 1999, 169. o. (Terestyéni Tamás adatai)

Szótárfüzeteimbe 12 500 szó került, a kiejtés, hangsúly és rendhagyó alakok megjelölésével. Összkiadásom 5000 forint volt. 1963-ban középfokú állami nyelvvizsgát tettem.

A továbbiakban eszperantóul sokat leveleztem, angolból sokat fordítottam, mindkét nyelven olvastam. 1960-ban első külföldi látogatóimmal kifogástalanul tudtam eszperantóul társalogni, ill. szakmai tájékoztatást tolmácsolni. 1968-ban 20 óra eszperantó és 120 óra angol szó- és nyelvtanisméltés után mindkét nyelvből megszereztem a felsőfokot, majd egy évet töltöttem az USA-ban. Ma mindkét nyelven folyékonyan beszélek, írok és olvasok.

A felsőfokú angol nyelvvizsga szintjének elérése sokak szerint átlag 2000 órányi ráfordítást igényel és úgy vélem, nekem is szükségem lett volna erre. Viszont szisztematikus tanuláshoz csak $114 + 20 = 134$ órát tett ki az eszperantóból, $1100 + 120 = 1220$ órát angolból. Vagyis a két nyelv egymás utáni elsajátítása 1354 órát, azaz 32%-kal kevesebbet vett igénybe, mint amennyibe csak az angolé került volna, a megtanult eszperantó előtanulmányi hatása nélkül. 800 órányi szisztematikus tanulás után (amely szintén majdnem belefért a 2000-be) még spanyol felsőfokot is szereztem, majd spanyol nyelvterületeken összesen három hónapot töltöttem, miközben előadásokat tartottam.

Nyelvi alapozás

Oktatási kísérletek szerint eszperantó előtanulmány után a magyar általános iskolások 40%-kal, a németek 30%-kal gyorsabban tanulták az angolt, mint társaik, akik eszperantó alapozás nélkül rögtön az angolba kezdtek. (Az eszperantóval induló tanulók egyébként fél jeggyel jobb átlageredményt értek el a matematikában, a földrajzban, anyanyelvükben és más idegen nyelvben is.) Tehát

1. az eszperantó csekély fáradsággal annyira csökkenti a következő nyelv(ek) tanulásának időszükségletét, hogy már ezért is érdemes megtanulni.

Az eszperantó irodalomnak azonban 1999-ben már a Nobel-díjra is volt jelöltje, még ha ezt nem is kapta meg (vagyis 113 év után ott tart, ahol a 800 éves magyar irodalom). A jelölt William Auld sohase hallott Madáchról, míg

Az eszperantó – számokban

Az eszperantó hazai és külföldi elterjedtségére vonatkozóan csak becsléssel rendelkezünk. Magyarországon 2000 nyarán mintegy 1650 fiatal tett nyelvvizsgát az *Idegennyelvi Továbbképző Központban*, ismertebb nevén a „Rigó utcában”. A magyar eszperantista szervezeteknek 5560 tagjuk van, de az eszperantóul tudók száma ennek többszöröse. Az *Eszperantista Világszövetség* körülbelül 35 000 taggal rendelkezik, de a világban eszperantóul tudók száma az egymillió közelében van.

Forrás: Szilvási László, a Budapesti Eszperantó Ház ügyvezetője közlése.

NYELVEK NÉPSZERŰSÉGE ÉLETKORI CSOPORTOKBAN (%)						
Nyelv	14-17	18-30	31-40	41-50	51-60	60 felett
Angol	49	56	47	51	40	30
Német	33	33	40	42	55	62
Francia	7	2	2	4	0	3
Olasz	6	6	8	1	1	0
Egyéb nyelv	5	3	3	2	4	5
Összesen	100	100	100	100	100	100
Szívesen tanulna idegen nyelvet	73	381	347	310	235	339

Forrás: A magyar nyelv az informatika korában. Magyarország az ezredfordulón. Budapest, 1999, 175. o. (Terestyéni Tamás adatai)

Az ember tragédiája eszperantó fordításban el nem jutott hozzá. Azóta rajongója a magyar irodalomnak. De felkutatva a mű egyik angol fordítását is és véleményét így foglalta össze: „Ha Madách művét ennek a *mészárosnak* a fordításában ismerem meg, nem érdekelné a magyar irodalom.”

A világirodalom 5000 évének nevezetes alkotásai olvashatók eszperantóul (a Hamlet első fordítása már 1894-ből). Az eredeti eszperantó szépirodalom is van olyan jelentős, mint számos kis nép irodalma, de alkotói öt világrészben születtek és így egyedülállóan sokszínű irodalmi kultúrát teremtettek. Bizonyosodott, hogy az eszperantó a tudomány művelésére is alkalmas. Érdemes még megemlíteni az évi több száz nemzetközi találkozót és konferenciát, ahol az eszperantó teljes értékű élő nyelvként szerepel. Vagyis

2. az eszperantót *önmagáért* is érdemes tanulni.

Végül említést érdemel anyanyelvünk fennmaradásának kérdése. Vannak, akik azt jósolják, hogy 300 éves távlatban csak az angol, a kínai és a spanyol marad fenn, bár megengedik, hogy egyes nagy kultúrájú és gazdag népek nyelvei egy kicsit tovább ellen tudnak állni. Viszont

3. az eszperantó mint alapozó nyelv által az idegen nyelv-tanulás idejéből felszabadított időt többek között az *anyanyelv* ápolására, fejlesztésére is lehetne fordítani.

A jelenlegi jövőkép: A világ lakosságából talán 7%-ot kivető angol anyanyelvűeknek nem kell nyelvet tanulniuk, 93%-nak kötelezően kell (fejenként 2000 órában, saját anyanyelvük és más irányú képzésük, munkájuk vagy egyszerűen szabad idejük kárára). Ez az állapot addig tart, míg az angol (ha közben nem lép fel egy erősebb jelölt, amire már több példa volt, és a lehetőség még mindig fennáll) mindenki anyanyelvévé nem válik.

Alternatív jövőkép: A világ egész lakossága (horribile dictu: az angol anyanyelvűek is) fejenként 100-200 órában (mert ez az anyanyelvtől is függ) kötelezően eszperantót tanul (és a nyelvi kommunikációban egyenrangúvá válik). Persze könnyebben tanulhat tetszés szerint más nyelveket is. Ennyi terhelést a kisebb anyanyelvek is talán a végtelenségig kibírják. Ady nem hiába tekintette az eszperantót a magyarság létszükségletének, „amely játszva lop be bennünket a kultúrnépek közé”.